

E. Teaduste Akadeemia töökava 1940/41. aastaks.

I.

1938. aastal püstitati E. Teaduste Akadeemia poolt rida ulatuslikke uurimisülesandeid, mille selgitamine peab toimuma mitmete lähemate aastate jooksul. Nende hulgas võeti esijoonel uurimise alla **E e s t i p r a e g u s e e l a - m i s r u u m i a s u s t u s k ä i g u u u r i m i n e .** Uurimistöö algas dokumentaalse ainestiku olemasolu algusega ja lõpetatakse 1917. aastaga. Vastavate eeltööde ja kavade koostamise järele (millisest tööst võtsid osa prof. E. Kant, prof. J. Uluots, prof. J. Vasar, prof. H. Sepp, dr. O. Liiv ja mag. K. Orviku) püstitati lähem uurimisplaan, mille järele esijoonel asutakse materjalide registreerimisele esialgul teatavate valikalade ulatuses, missugusteks on: Rakvere kihelkond, Otepää ja Karksi või Helme - kõrg-Eestist ja madal-Eestist Palmse ala Kadrina kihelkonnast, Tori ala ning Kirbla või Lihula. Registreerimistöödeks rakendati vastavad töötajad. Tööde juhtijatena jäid tegutsema dr. O. Liiv, prof. H. Sepp ja prof. J. Uluots. Selle uurimistöö kõrval toimetatakse katsetusi erilise **g e o k e e m i l i s e m e e t o d i** rakendamiseks, mille abil, mullapinna fosfaadisisalduse põhjal, oleks võimalik selgitada varemaaegseid asulakohti ja põllumaa levikut. Nimetatud meetodeid on siiani rakenduslikeks uurimisteks kasutatud Rootsisis ja Taanis. See uurimisviis võetakse kasutusele abivahendina neil aladel, kus ürikuline materjal puudulik või puudub hoopis.

Eelmainitud suuremaulatuslikum uurimistöö jätkub eeloleva aasta jooksul, olles jõudnud välja ettevalmistavast faasist.

II.

Paralleelselt eelmise ülesandega toimub **E e s t i k e s k s e t e a s u l a t e v õ r g u j a a r e n g u - l o o u u r i m i n e .** 1934.a. rahvaloenduse andmeist järgneb, et Eestis on 173 kesket asulat, neist 130 alla 500 elanikuga. Nende rohkearvuliste asulate elanikkond moodustab

ümarguselt 1/3 kogu Eesti rahvastikust. Viimane arv viitab tsentraalsete asulate küllalt kõrgele tähendusele meie rahvastiku ja asulastiku küsimuste hulgas, seda rohkem, et Eesti rahvastiku Üldarvu võrdlemisi aeglase tõusu kõrval kesksete asulate rahvastik näitab õige nobedat suurenemist sellal, kui maalise rahvastiku arv, eriti teatavais piirkonnas, on pigemini vähenemas.

Et 1939/40. aastal jõuti juba suur osa materjale kokku koguda kõrg-Eesti alal asuvate kesksete asulate kohta, siis asutakse 1940/41. aastal madal-Eesti alal asuvate kesksete asulate võrgu uurimisele. Uurimised toimuvad prof. E. Kanti juhatusel.

III.

Seoses selle probleemiga on kerkinud üles rahvastiku maalt linna rändamise põhjuste selgitamine. Selle eesti elu väga akuutse probleemi uurimist alatakse 1940/41. aastal, et kavakindla teadusliku uurimistööga nihutada seda küsimust oletuste ja arvamuste pinnalt. Kavatsusel on koguda materjali suurema hulga üksikjuhtude kohta, et neid läbitöötades võiks ette võtta maalt linna siirdumise tõukejõudude rühmitamist nende tähtsuse järele.

IV.

1941. aastal täitub 100 aastat C. R. Jakobsoni sünnipäevast. Selle meie rahvusliku suurmehe tegevus, mõtted ning mõju ei ole siiani küllalt ammundavat, asjatundlikku ja väarikat käsitlemist leidnud. Sellepärast peab E. Teaduste Akadeemia oma kohuseks võtta oma lähema paari aasta tegevuskavasse C. R. Jakobsoni teoste kogumine ja ühtlasi ühe suurema ulatusliku koguteose väljaandmine. Vastavad eeltööd algavad juba 1939/40. tegevusaastal, kusjuures aga töö peaarh, samuti kui teoste väljaandmisega seotus kulutused langevad 1940/41. eelarveaastale. Eeltööde tegemiseks ja tööplaani koostamiseks moodustati

komisjon, koosseisus prof. J. Uluots, prof. J. Mark, prof. E. Kant, prof. G. Suits, prof. H. Sepp, dr. O. Loorits ja dr. O. Liiv. Kavatssetavatest väljaannetest vähemalt koguteos peaks ilmuma C. R. Jakobsoni 100. a. sünnipäevaks, s. o. 1941. a. juuli kuuks.

V.

Edasi on otsustatud asuda Eesti ajaloo ühe tähtsama üriku *Heinrici Chronicum Livoniae* (ebatäpselt nimetatud ka Läti Hendriku kroonikaks) teadusliku eesti väljaande eel tööde tegemisele. Heinrici Chron. Liv. on väärtuslikumaid allikaid Ida-Baltikum, eriti aga Eesti kohta 13. sajandi esimesest veerandist. See allik on põhjapaneva tähtsusega tolleaegse Eesti elu selgitamisel, ja selle allika andmestik pole praeguseni veel kõik ära kasutatud. Senised väljaanded on üks vähem, teine rohkem kasutanud käsikirju, kuid säärast väljaannet, mis vastaks praegusaja tekstikriitika ja teadusliku väljaande nõuetele, ei leidu. Omaaegne Jungi tõlge on puudulik ja kuulub praegu bibliograafiliste harulduste hulka. Kavatssetav väljaanne peaks sisaldama:

- a) kriitiliselt läbitöötatud teksti ühes võimalikult üksikasjalise aineregistriga (isikud, kohad, vahekorrad ja muud õiguslikud või üldse ajalooliselt tähtsad olud) ühes tekstikriitilise selgituskirjaga;
- b) korraliku eestikeelse tõlke,
- d) võimalikult vanima (s.o. Zamoisky) käsikirja fotostaatilise reproduktsiooni.

VI.

E. Teaduste Akadeemial ja Riigi Ringhäälingul on teostamisel koostöö väljaarendamine, et ellu kutsuda Eesti heliplaadikeskus ja teostada kavakindlat teaduslikku heliplaadistamist. Heliplaadistamise löike-

seade muretsemisega E. T. Akadeemiaale 1939. aastal on nende kavatsuste teostamiseks loodud reaalne alus.

VII.

Teadusliku uurimistöö üksikalade järgi on otsustatud eeloleval aastal asuda:

1) e e s t i õ i g u s m u i s t i s t e k o g u - m i s e l e j a k o r r a l d a m i s e l e . Juba 1939/40. a. talvekuudel tuleks koostada ülevaade seni õigusmuististe alal mitmete asutuste poolt (Eesti Rahvaluule Arhiiv, Eesti Keele Arhiiv) kogutud materjalide kohta ning koostada kooskõlas nimetatud asutustega töökava. Selle järele oleks 1940. a. esimesel poolel võimalik vastava seminari korraldamisega välja kujundada kaastööliste-kogujate kaadrit, et järgneval suvel alustada kogumistööga neil aladel, mis õigusmuististe seisukohalt eriti tähtsad ja kust senini materjali puudulikult kogutud. Tööde algatamine ja juhatamine toimub prof. J. Uluotsa poolt.

2) Prof. J. Marki juhatusel jätkub vilja k o r i s - t a m i s e , p e k s m i s e j a p u h a s t a m i s e u u r i m i n e E e s t i s .

3) Dr. O. Looritsa ettepanekul kavatsetakse asuda l i i v i b i b l i o g r a a f i a k o o s t a m i s e l e .

4) Edasi kavatsetakse asuda meie ä r k a m i s k l a s - s i k u t e t ö ö d e t ä i e l i k u l t k o g u t u d tekstikriitiliste ja asjatundlikult kommenteeritud v ä l j a - a n n e t e t o i m e t a m i s e l e . Samuti otsustatakse asuda suurema e e s t i k i r j a n d u s l o o k o o s t a m i s e e e l t ö ö d e t e g e m i s e l e , millised toimuvad prof. G. Suitsu juhatusel.

5) D i e e n i d e p o l ü m e r i s a t s i o o n i u u r i m i s e a l a l o n p r o f . P . K o g e r m a n i j u h a t u s e l s i i a - m a a n i õ n n e s t u n u d s e l g i t a d a 1.4-pentadieeni polümerisatsiooni

5

kineetikat ja osalt ka mehhanismi. Praegu töötatakse polümerisatsiooni produktide struktuuride uurimise alal.

Järgneva aasta töökavas:

a) tuleks määramisele 1.4-pentadieeni polümerisatsiooni produktide struktuurid ja

b) 1.5-heksadieeni (diallüüli) dimerisatsiooni selgitamine ning dimeeri struktuuri määramine. Ülalmainitule järgneks võimaluse korral ka 1.4-heksadieeni polümerisatsiooni uurimine.

6) Juba 1939/40. aastal alustati meie turbarabadeturba uurimist, et selgitada kust ja missugusel määral oleks võimalik saada turvast meie raviasutuste tarvis. Selleks otstarbeks on toimetatud vastavaid uuringuid Narva-Jõesuu, Pärnu, Tahkuranna ja Ulila rabades. Uurimistöö ja vastavate proovide võtmine toimub peamiselt tuleva aasta jooksul. Uurimise alla võetakse eriti Narva-Jõesuu raba turvas, mis seniste uurimiste alusel on osutunud ainulaadseks meie soodes. Uurimistöö teostatakse prof. K. Schlossmanni juhtimisel.

7) Eesti vegetatsioonikaardi koostamistöödel on jõutud lõpule esimese kaardilehega (Tallinna leht), mis valmib veel 1940.a. sügisel ja tuleb trükkimisele samal eelarveaastal. 1940/41. tegevusaastal tuleks valmistamisele teine ja kolmas kaardileht (Tallinna lehest läänes olev ala, mis haarab ka Osmussaare ja Vormsi põhjapoolset osa (II leht) ja ala Tallinna lehest idas kuni Vainupää-Väike-Maarja jooneni (III leht). Tööde juhatajaks on prof. T. Lippmaa.

8) Prof. L. Puusepa juhatusel jätkatakse humoraalsete närviimpulsside ülekandmise ja ajuglioomide uurimist. Ühtlasi alatakse eeltöödega infektsioosete närvikavahaiguste leviku, eriti laste halvatus tõve esinemise ja leviku uurimiseks Eestis.

9) Prof. A. Paldroki poolt jätkatakse dermatomükoside uurimist.

10) Dr. E. Öpiku juhatusel jätkatakse lendtähtede erivaatlusi.

VIII.

1939/40. eelarveaastal ilmub E.T. Akadeemia väljaannetest "E. T. Akadeemia aastaraamat I" ja võimaluste korral "Toimetiste" I vihk. 1940/41. eelarveaastal tuleb kirjastamisele "Aastaraamat nr. II", "Toimetiste" järgnevad vihud ja C.R. Jakobsoni 100.a. sünnipäevaks väljaantav suuremaulatuslik koguteos. Eriti viimane üritus võib tõsta Akadeemia kirjastuskulusid tunduval määral.

Peale nimetatud teoste tuleb lahendus leida Ak. töökavasse võetud Eesti ajaloo allikate ja ärkamisklassikute tekstikriitiliste kogutud teoste valmivate köidete trükkimiseks. Tuleval aastal tuleb korraldada ka E. vegetatsioonikaardi valmivate lehtede trükkimine.

IX.

E. Teaduste Akadeemia juurde registreeritud teadusliikude seltside ja asutuste arv on kasvanud 1939/40-daks tegevusaastaks viieni. Praegu töötavad E. Teaduste Akadeemia juures Loodusuurijate Selts, Õpetatud Eesti Selts, Eesti Kodu-uurimise Selts, Ak. Ajaloo-Selts ja E. Neuroloogia Selts. Kõik need asutused said seni toetusi Tartu Ülikoolilt. Nende siirdumisega Ülikooli juurest Akadeemia juurde langesid ära toetused Ülikoolilt.

Et Teaduste Akadeemia juures toimuv teaduslik uurimistöö leiab suurel määral teostamist eelnimetatud teaduslikes seltsides, sellepärast on eriti tähtis, et neile seni osaks saanud toetus võiks pidevalt jätkuda E. T. Akadeemia poolt, ja on oluline, et ei tuleks takistusi selle suure uurimisasutiste süsteemi väljaarendamisel.

E. T. Akadeemia Aastaraamat I.

Praegu trükis, ilmub 1940. a. veebruaris.

Kava:

A. Teaduslik osa.

- E. Öpik: "Analysis of 1436 Meteor Velocities observed visually."
T. Lippmaa: "A contribution to the knowledge of the ecology of the estonian deciduous forest."
H. Kaho: "Über den Gesundheitszustand der in Estland angebauten Kartoffeln."
E. Kant: "Eesti ja Läti maarahvastiku tiheduse ja leviku võrdlus."
P. Kogerman: "Polümeerisatsiooni kineetika."
H. Sepp: "Majandusliku seisukorra arengust ja talude ostu intensiivsusest eriti Lõuna-Eestis möödunud sajandi 70. ja 80-ndatel aastatel."
G. Suits: "Kreutzwaldi kaastööst "Inlandis" ja ta sekel- dustest ametivõimudega 1843.a."
O. Loorits: "Ununevast kultuurimiljööst."

B. Ametlik osa.

- E. T. Akadeemia seadus.
E. T. Akadeemia presidendi aktuse kõne.
1938/39.a. tegevuse aruanne.

Trükivalmis on käsikiri E. T. Akadeemia "Toimetiste" esimese köite jaoks, nimelt M. Toomse "Eesti ta-, tä-, verbide konsonantsest liitumisest."

Ülikoolide Õpperaamatute Komisjoni poolt on trükis järgmised
õpperaamatud:

- T. Lippmaa "Üldine botaanika" - ilmub veebruaris.
J. Kark "Mineraloogia õpperaamat."
K. Schlossmann "Üldine mikrobioloogia, immuunsuse
õpetus ja mikrobioloogiline tehnika."

Trükivalmis:

- J. Nuut "Dünaamika ja kinemaatika põhijooned."
J. Köpp "Küberneetika".
A. Humal "Finantsmatemaatika."
A. Borkvell "Sfääriline trigonomeetria."
L. Leesment "Rooma õigusloo põhijooned."
A. Paldrok "Nahahaigused."